

انتشارات ایران شناسی در ترکیه

علی دهباشی

۳۸۰

بخش زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه استانبول که روزگاری به همت پروفیسور هلموت ریتر آلمانی و شاگردش پروفیسور احمد آتش اعتبار خاصی داشت اینک نیز با کوششهای پروفیسور دکتر عبدالرحمان ناجی توکماک استاد و رئیس آن بخش و همکارانش رونقی تازه یافته است و هر سال آثار ارزنده‌ای از نقد و تصحیح و ترجمه متون کهن و ترجمه ادبیات جدید فارسی به بازار می‌آورد. پروفیسور ناجی بیست سال پیش، از دانشکده ادبیات دانشگاه تهران درجه دکتری گرفت و پایان‌نامه تحصیلی او تحقیق در زندگی سلطان جم و تصحیح دیوان فارسی او بود. انتخاب چنین موضوعی که هم برای ایرانیان و هم برای ترکها به یک اندازه جذاب و رغبت‌انگیز است نشان از هوشیاری و دید علمی او از همان سالهای جوانی داشت. جم پسر سلطان محمد فاتح قسطنطنیه بود و بعد از مرگ پدر با برادرش بایزید بر سر جانشینی جنگید و شکست خورد و به جزیره رودس پناه برد و آنجا به صورت مهمان به اروپا به اسارت برده شد و هفت سال در قلعه‌های فرانسه و شش سال در قلعه‌های ایتالیا گذرانید و مذاکرات پس پرده برای تعیین سرنوشت این اسیر از صفحات پرشور تاریخ است. سرانجام به سال ۹۰۰ قمری در نتیجه بیماری یا مسمومیت درگذشت.

دیوان فارسی جم که پنج قرن پیش از طبع یک شاهزاده اسیر عثمانی در غربت اروپا تراویده برای مارنگ و بوی خاصی دارد.

پروفیسور ناجی با تسلط کاملی که به زبان فارسی دارد از آن به بعد تحقیقات خود را ادامه داد. ترجمه مناہج الطالبین سید محمد بخاری را در ۱۹۸۲، و ترجمه تنگسیر صادق چوبک را در ۱۹۷۹

۵ خرداد ۱۳۵۵ - دکتر ناجی بعد از دفاع از رساله خود در کنار استادان هیئت ممتحنه از راست: دکتر مهدی محقق - دکتر محمد امین ریاحی - دکتر ناجی - دکتر سیدجعفر شهیدی

در استانبول منتشر کرد.

آخرین و جالب‌ترین اثر او «فرهنگ امثال و حکم مشترک در فارسی و ترکی» چاپ ۱۹۹۵ استانبول است. در این کتاب دو هزار ضرب‌المثل و کنایه فارسی و معادل ترکی آنها گردآوری و به ترتیب در دو بخش از فارسی به ترکی (در ۱۸۰ صفحه)، و از ترکی به فارسی (در ۱۵۷ صفحه) تنظیم و چاپ شده است.

ضرب‌المثلهای چکیده فرهنگ عامه مردم در هر کشور است و وجود مشترکات در این زمینه نشانه دیرینگی و زرفای روابط فرهنگی و انس و همزیستی میان ملت‌هاست.

□□□

از دیگر استادان دانشمند و فعال دانشگاه استانبول پروفیسور محمد کانار است که دکترای خود را در ۱۹۷۹/۱۳۵۸ از دانشگاه استانبول گرفته، و پایان‌نامه خود را به عنوان «آغاز تجدید ادبی در ایران و پیشرفتهای آن» نوشته است.

پروفیسور کانار دانشمندی پرکار و خستگی‌ناپذیر است. ترجمه چندین متن کهن و آثاری از نویسندگان جدید ایران را در استانبول منتشر کرده از آن جمله است: ترجمه «انسان کامل» عزیز نسفی در ۱۹۹۰، ترجمه «خوان‌الاخوان» ناصر خسرو در ۱۹۹۵، مجموعه برگزیده‌ای از داستانهای جدید فارسی در ۱۹۹۴، ترجمه «زننده به گور» صادق هدایت در ۱۹۹۵ و «راهنمای فارسی محاوره‌ای» در ۱۹۸۴.

MUHAMMED EMİN RİYAHİ
OSMANLI TOPRAKLARINDA
FARS DİLİ VE EDEBİYATI

İnsan yayımları

Osmanlı Topraklarında
Fars Dili ve Edebiyatı

MUHAMMED EMİN RİYAHİ

Tarıkçı
MEHMET KANAR

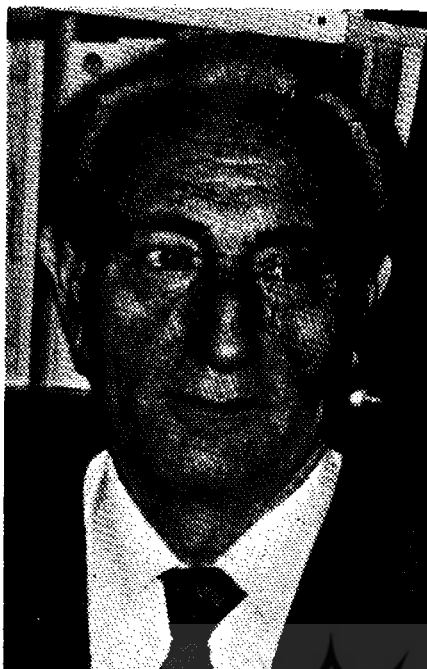
İnsan yayımları

○ صفحه اول ترجمه ترکی «زبان و ادب فارسی در قلمرو عثمانی»

از آثار ماندگار او «فرهنگ بزرگ فارسی به ترکی» (۱۹۹۳) و فرهنگ بزرگ ترکی به فارسی (۱۹۹۳) است که به تصدیق استادانی که به هر دو زبان تسلط دارند این دو فرهنگ کامل ترین و دقیق ترین آثار در نوع خود بوده، و بر همه آنچه در این زمینه تألیف و چاپ شده است برتری دارند. یک فرهنگ جیبی فارسی به ترکی و ترکی به فارسی نیز برای مراجعه همگان منتشر کرده است. آخرین اثر پروفیسور کانار ترجمه «زبان و ادب فارسی در قلمرو عثمانی» اثر معروف استاد دکتر امین ریاحی (چاپ ۱۳۶۹) است که در ۱۹۹۵ در استانبول منتشر شده است.

کتاب دکتر ریاحی که حاصل پنج سال جستجوهای او در کتابخانه‌های ترکیه و کوششهای بعدی اوست نخستین اثر معتبر در زمینه خود شناخته شده و راه را برای محققان بعدی گشوده است و همیشه ارزش و اعتبار علمی خود را حفظ خواهد کرد.

دکتر محمد امین ریاحی درباره چگونگی تألیف کتاب چنین نوشته است: این کتاب یادگار سالهای ۱۳۴۲ تا ۱۳۴۷ است که مسئولیت امور فرهنگی ایران را در ترکیه داشتم. بعد از بازگشت به ایران به دعوت وزارت آموزش و پرورش یادداشتهای خود را طی چند سخنرانی در اجتماع تابستانی دبیران زبان و ادبیات فارسی در ارومیه بیان کردم و اندکی بعد خلاصه آن مطالب در برنامه مرزهای دانش رادیو ایران گفته شد و همان خلاصه چند بار به نام «نفوذ زبان و ادبیات فارسی در قلمرو عثمانی» به چاپ رسید... چون هدف نویسنده آشنا کردن همه خوانندگان با مسیر زبان و فرهنگ ایرانی در یک سرزمین همسایه بوده و این از نخستین قدمهایی است که در این راه برداشته

○ دکتر محمد امین ریاحی

زبان و ادب فارسی در قلم و عثمانی

دکتر محمد امین ریاحی

پیش

می شود، بنای کار بر رعایت جانب ایجاز و پرهیز از اطناب بوده است...

کتاب «زبان و ادبیات فارسی در قلمرو عثمانی» تألیف دکتر محمد امین ریاحی در بیست فصل تنظیم شده است که در اینجا به عنوان فصول این کتاب ارزشمند اشاره می‌کنیم: ۱- وضع فرهنگی و اجتماعی روم. ۲- فارسی، زبان رسمی آسیای صغیر (نخستین تألیفات فارسی در دیار روم) ۳- اوج گسترش زبان فارسی در دوره سلجوقیان. ۴- دیگر شاعران و نویسندگان آن عصر. ۵- شعر و ادب فارسی در دوره ایلخانان. ۶- مولوی و ادبیات مولویه. ۷- دیگر شاعران عصر ایلخانان. ۸- متون شتور عصر ایلخانان. ۹- از انقراض سلجوقیان تا فتح استانبول. ۱۰- پس از فتح استانبول. ۱۱- شعر فارسی در عصر محمد فاتح. ۱۲- بایزید دوم و فارسی در عصر او. ۱۳- سلیم اول و معاصرانش. ۱۴- پس از جنگ چالدران. ۱۵- فارسی، زبان رسمی نامه‌نویسی. ۱۶- فرهنگ‌نویسی و شرح و ترجمه متون. ۱۷- عمق تأثیر ادب فارسی در زبان و ادب ترکی. ۱۸- زبان فارسی و تجدد ادبی در عثمانی. ۱۹- تأثیر ادب عثمانی در ادبیات جدید فارسی. ۲۰- فارسی و زبان ترکی امروز ترکیه.

پروفسور کانار هم کمال دقت و امانت را در ترجمه به کار برده، و نیز فهرستی از مشخصات هفتاد و شش اثر جدید را در زمینه تحقیق متون فارسی و ترجمه‌های آنها و پایان‌نامه‌های دکتری و دانشیاری که در سالهای اخیر تألیف یا چاپ شده به صورت ضمیمه در پایان کتاب افزوده که آئینه‌ای از آخرین کوششهای ارزنده در زمینه ایران‌شناسی در ترکیه است.

این نکته را هم ناگفته نگذاریم که کتاب دکتر ریاحی از اهمیت علمی آن گذشته، به نیت تقویت

TÜRKÇE - FARŞÇA
ORTAK DEYİMLER
SÖZLÜĞÜ

فرهنگ
امثال و حکم مشترک
در ترکی و فارسی

Hazırlayan:
Prof. Dr. A. Naci TOKMAK

Istanbul 1995

فرهنگ
امثال و حکم مشترک
در فارسی و ترکی
FARŞÇA - TÜRKÇE
ORTAK DEYİMLER
SÖZLÜĞÜ

Hazırlayan:
Prof. Dr. A. Naci TOKMAK

Istanbul 1995

تفاهم و همبستگی میان دو ملت نگارش یافته، اما طبیعی است که در تحقیقات مربوط به تأثیرات متقابل فرهنگها در یکدیگر، ممکن است عامه افراد ملتها و حتی دانشمندان آنها در مواردی نظرات متفاوت داشته باشند، و با اینکه مؤلف با وسعت نظری عالمانه و دور از تعصبات و تنگ‌نظریها به حوادث و مسائل نگریسته، با این همه به هر حال دیدگاه ایرانی داشته و چون کتاب او نخستین تحقیق علمی در نوع خود است در برخی موارد نظرات استاد با دیدگاه بعضی دانشمندان ترک یکسان نبوده باشد. در پشت جلد به این دیگرسانی اشاره شده است و ناشر در معرفی کتاب چنین نوشته است: «این اثر حاصل کوشش درازمدتی است، و از برخی مقالات مستقل پراکنده که بگذریم نخستین تحقیق جامع و معتبر و منسجم علمی در موضوع خود است، و نیز نکات تازه‌ای در کتاب دانشمند ایرانی متفاوت با دیدگاههای معمول اهل ادب و تاریخ ترک در آن آمده که حق بحث و جوابگویی برای دانشمندان ترک محفوظ است.»